

compuncti, ueluti carbones mortui reuiuiscant. **Vt ergo nos intantum perfectos faciat, ut nō solum nos ipsos, sed & alios acquiramus ad uitam, inimicis non solum uicē reddere prohibet dominus per Salomonem, uerum etiā humanitate ad amicitiam prouocare hortatur. ¶ Noli uinci à malo, sed uince in bono malum.)** Hęc interpretatio apostoli est cohortantis, ne uicem reddamus inimicis, sicut dictum est. **Multum enim proderit nobis, si malicię cedamus. • Vincit enim malum, qui ad tempus uinci uidetur ab illo. Et saluator enim sic uicit malum dum non resistit. Contra se enim agit malicia, & dum uincitur, uincere se putat. Id em̄ agit inimicus, & dum de proposito nostro abstrahat, occasionem querens quo modo peccemus. Ideo si prouocati ab illo, uicem illi nō reddamus, uincimus illum in bono. Ideo enim non resistimus ut bonum seruemus neglecta iusticia, quia cogit iusticia ad retribuendum.**

CAPVT XIII.

Om̄ibus potestatibus sublimioribus subditi estote: Nō est enim potestas nisi à deo.) Quoniam celestis iusticię legem sequendā mandauit, ne ab hac presenti dissimulare uideretur, hanc commendat. Quippe cum nisi hęc fuerit obseruata, illa custodiri nō possit: hęc enim quasi pædagogus est quę paruulos imbuit, ut possint potioris iusticię uiam sequi. **Nemini em̄ potest imputari misericordia, nisi habuerit iusticiā. Vt ergo ius & timorem legis naturalis confirmet, deum autorem eius testatur, & ministrantes eam dei ordinationem habere: Ideo adiecit: ¶ Quę autem sunt, à deo ordinata sunt.)** **Vt nemo putet quasi humana commenta cōtemnenda: Vident enim ius diuinum humanis autoritatibus deputatum. Hic ergo subiectus est potestati, qui se terrore dei ab his abstinere quę prohibet. ¶ Itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit.)** Hęc contra istos **qui**

qui per potentiam fortem, aut quia aliquid deprehendi se posse non credunt, & per hoc illudere se legem putant. Ostendit his dei esse legem, & non euasuros iudiciū dei, quia ad tempus aliquo pacto euadunt. ¶ Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.) Manifestū est, quia unusquisq; operibus suis aut iustificabitur aut condemnabitur. Qui enim audientes legem peccant inexcusabiles sunt. ¶ Nam qui principantur nō sunt timori bonis operibus sed malis.) Principes hos reges dicit quī propter corrigendam uitam & prohibenda aduersa creantur, dei habentes imaginem, ut sub uno sint ceteri.

¶ Vis autem nō timere potestatem: Bonum facito & habebis laudem ex illa.) Laus ex potestate tūc surgit, cum quis innocens inuenitur. ¶ Dei enim minister est tibi in bono.) Manifestum est ideo rectores datos ne malum fiat. ¶ Si enim malefeceris time, non enim sine causa gladium portat.) Hoc est, ideo comminatur ut si fuerit contemptus uindictet. ¶ Dei enim minister est, uindex in ira in eum qui male agit.) Quoniam futurum iudicium deus statuit, & nullū perire uult hoc in seculo rectores ordinauit, ut terrore interposito omnibus uelut pedagogi sint, ne in pœnā incidant futuri iudicij.

¶ Idcirco subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.) Recte dicit subiectos esse debere non solum propter iram, id est, ultionem presentem, Parit enim ira uindictam: sed & propter futurum iudicium, quia si hic euaserint, illic eos pœna expectat, ubi accusante conscientia ipsa punientur. ¶ Nam idcirco tributa penditis. Ministri enim dei sunt in hoc ipso seruiētes.) Ideo dicit tributa præstari, uel que dicuntur fiscalia, ut subiectionem præstent per quam sciant non se esse liberos, sed sub potestate degere, quæ ex deo est. Principi enim suo qui uicem dei agit, sicut dicit Daniel propheta. Dei est enim inquit, regnum, & cui uult dabit illud.

Vnde & dominus: Reddite aut, quæ sunt cæsaris cæsari. Huic ergo subiecti sunt sicut deo, cuius subiectionis probatio hæc est, cum illi pendunt tributa.

Mat. 22

K. 2. Red-

Reddite ergo omnibus debita.) Reddi uult ab omnibus debita, quia & potentes sunt debitores minoribus, ut respondeant meritis illorū. ¶ **Cui tributum, tributum, cui uectigal, uectigal.**) Primum ea quę sunt potestati regię debita exolui iubet, quia maior in his causa aut necessitas est. ¶ **Cui timorem, timorem.)** Timorem potestati exhibendum, quia timor prohibet peccatū, deinde aut parenti aut domino terreno, ut gratias agat in filio aut seruo Christiano. ¶ **Cui honorē, honorem.)** Potest hic honor etiā circa eos esse qui sublimes uidentur in mundo, ut uidentes humilitatem seruorum Christi, laudent magis quā uituperent euangelicā disciplinam. ¶ **Nemini quicquā debeatis nisi ut inuicē diligatis.)** Pacē uult nos habere si fieri potest cum omnibus dilectionem uero cum fratribus, & hanc tamen honore seruato. Idcirco autē debitores dicit, quia homini qui dignus honore est, siue pręsente siue futuro, dignum esset debitum inclinari. Illi enim quis inclinatur a quo honorem accepit, ideo debitor dicitur. Si enim non hoc feceris principi tuo superbus es, aut enim merito quis aut ætate honorandus est. ¶ **Qui enim diligit proximum, legem impleuit.)** Legē datam à Moysē implet qui diligit proximum, nam nouę legis mandatum est etiam inimicos diligere. ¶ **Nam non adulterabis, nō occides, non furaberis, non concupisces.)** Hoc Moyses scriptum accepit à deo, ad reformationem legis naturalis. ¶ **Et si quod est aliud mandatū in hoc uerbo consummatur, diliges proximum tuum sicut teipsum.)** Hoc scriptum est in Leuitico, manentibus supra dictis mandatis. Itaque in dilectione impleri legem significat, sicut dixit, ac si sint alia mandata quę nunc tacuit, tamen pro oībus mādatis dilectio satisfacit. Nam si se humanum genus ab initio dilexisset, iniquitas in terris non esset. Exordium enim iniusticię discordia est, ideoq; iniquitatis dilectio iniquitas est, quia quod malo malum est, bono bonum est. ¶ **Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo enim legis est dilectio.)** Malum non operatur quia bo-

Deut. 5

na

na est dilectio, nec peccare potest illa quæ legis est perfectio: per legis uerba ad sensum euāgelicum peruenit. Ideo enim quod summum est legis memorat, ut huic euangelium societ, ostendens unius esse sensum autoris. Sed quia tempore Christi addi aliquid oportuit, non solum proximos, sed inimicos diligere præcepit. Vnde subditur: Plenitudo legis est dilectio, ut iusticia sit diligere proximum, abundans uero & perfecta iusticia etiam inimicos diligere. Inimicum autem diligere quid aliud est, quam optare desinere illum ab odio, & nihil asperū petere aduersus illum, hoc est amare illum, ea illi optare per quæ deo habeat propitium: hæc est cælestis iusticia, hæc patri similes facit, quæ non colentibus se annua dona largitur. Nam & dominus in cruce positus posulat pro inimicis, ut plenitudinem iusticiæ quam docuerat demonstraret.

ET hoc sciētes tempus, quoniam hora est iam nos de somno surgere.) Tempus esse dicit quo ad meritum proficere debeamus, hoc est de somno surgere operari bonum, quasi in die, hoc est, palām. Illicite enim in nocte, id est, in abscondito fiunt. Iam enim in manifestatione positi, quod est in noticia dei, agnoscetes quid sequi debeamus, dare operam debemus, ut pure uiuentes ad promissum præmium ueniamus excusso somno, id est ignorantia siue negligentia. ¶ Propiore enim nunc nostra salus quam cum credidimus.) Manifestum est, quia post lauacrum bene uiuentes & charitati studentes, non longe sunt à merito resurrectionis promissæ. Bona enim uita Christiani, signum est salutis futuræ. ¶ Nox præcessit, dies autem appropinquauit.) Noctem ueterem hominem significauit, qui per baptismum innouatus est. Hūc præcessisse dicit quasi noctem, diem autem appropinquasse cuius lumine ueritas nobis apparuit, ut sciremus quid agere deberemus. Prius enim ignorantes Christum in tenebris eramus, at ubi didicimus lux nobis orta est, transiuimus enim ex falso ad uerum, ¶ Abijciamus ergo opera tenebrarum, & in-

K 3 duamur

Math. 22

duamur arma lucis.) Tenebrarum sunt opera uita carnalis, quæ illecebris agitur secularibus, hæc digna est tenebris sicut dicit dominus. Tollite illum & ligatis manibus & pedibus, mittite in tenebras exteriores. Induere arma lucis, gesta sunt bona, quia sicut mali actus tenebris deputantur, quia occulte fiunt, ita & qui bene agunt, palam agunt, quia non uerentur sed gaudent. Boni ergo actus arma lucis sunt impugnantes tenebras quæ sunt uitia carnis. ¶ Sicut in die honeste ambulemus.) Verum est, ut quia publice non peccatur, sic agamus quomodo agitur publice, nihil enim tam publicum quam ueritas. ¶ Non in comestationibus aut ebrietatibus.) Comestationes sunt luxuriosa conuiuia, quæ aut collationibus omnium celebrantur, aut uicibus solent à contubernaliis exhiberi, ut neminem illic pudeat aliquid in honeste dicere aut facere, quia unusquisque præsumit quod suum conuiuium sit. Solent enim in aliena mensa pudore coerceri, sed hic ad hoc conuenitur, ut scæda illic gerantur copia uini, & incitetur libidinis diuersa uoluptas. Idcirco euitanda præcipit huiuscemodi conuiuia. ¶ Non in cubilibus & impudicitijs.) Post luxuriosum conuiuium & ebrietatem hoc subiecit quod sequitur, id est, concubitus impudicus. Hoc genus huius lasciuitatis est fructus. ¶ Non in cõtentione & æmulatione.) Recte ab his coerceri monet, quia omnis contentio & zelus inimicitias parit, quas tenebras uocat, quia ad lucis præmium peruenire non possunt. ¶ Sed induite dominum Iesum Christum.

ET carnis curam ne feceritis in desiderijs.) Curam carnis prohibet, id est, uoluptatē, ut omne quod prohibetur per legem non desideretur, aut certe desideratum uincatur. Ipsa sunt enim opera carnis, ut his exuti induant dominum Iesum Christum, id est, inuouari per Christum, ab his malis se retineāt. Hic enim induit Christum qui se ab omni errore & turpitudine separauerit, ne in conuiuio nuptiarum sine ueste eius inuentus turpiter abiectus tenebris mancipetur: si quo minus